

MAKTABGACHA TA'LIMDA AQLIY TARBIYA XUSUSIYATLARI

Soporboyeva Madina Shavkat qizi

Xorazm viloyati Shovot tumani 8-DMTT tarbiyachisi.

Romonova Iroda Davlatyorovna

Xorazm viloyati Shovot tumani 8-DMTT tarbiyachisi.

Annotatsiya: *Hozirgi vaqtda faol aqliy faoliyat qobiliyatini shakllantirish vazifasi birinchi o'ringa chiqadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasi sohasidagi etakchi mutaxassislardan biri N.N. Poddyakov to'g'ri ta'kidlaydiki, hozirgi bosqichda bolalarga an'anaviy aqliy ta'lim tizimida bo'lgani kabi, to'liq bilimga intilmasdan, haqiqatni bilish kalitini berish kerak. Bola shaxsining har tomonlama rivojlanishi axloqiy, aqliy, estetik va jismoniy tarbiyaning birligi bilan ta'minlanadi. Aqliy ta'lim nafaqat bilim va aqliy faoliyat usullarini o'zlashtirish, balki bola shaxsining ma'lum fazilatlarini shakllantirish vazifasini ham bajaradi. Aqliy rivojlanish - bu fikrlash jarayonlarida yoshga qarab va atrof-muhit ta'sirida, shuningdek, maxsus tashkil etilgan ta'lim va tarbiya ta'sirida va bolaning o'z tajribasida sodir bo'ladigan sifat va miqdor o'zgarishlar majmuidir.*

Kalit so'zlar: *Aql, aqiliy tarbiya, donishmandlik, zukkolik, aqliy tajriba, aqliy yetuklik, aqliy faoliyat, aqliy mehnat.*

KIRISH

Pedagogik va psixologik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalik insonning aqliy rivojlanishidagi optimal davr hisoblanadi. Bir qator psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanish darajasi keyingi yosh davrlariga nisbatan juda yuqori. Maktabgacha yoshdagi bolalik davridagi tarbiyadagi har qanday nuqsonlarni, aslida, katta yoshda bartaraf etish qiyin va bolaning butun keyingi rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Mahalliy psixologlar eng samarali aqliy rivojlanish ta'lim va ta'lim ta'sirida sodir bo'lishini ta'kidladilar (L.S.Vygotskiy, A.V.Zaporjets, N.N.Poddyakov, D.B.Elkonin). Maktabgacha yoshdagi bolaning to'liq aqliy rivojlanishi uning maktabga tayyorlashning eng muhim ko'rsatkichidir.

Tadqiqot ob'ekti - maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasi. Mavzu - maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalashning ma'nosi, vazifalari va vositalari.

Tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalashning ma'nolari, vazifalari va vositalarini o'rganishdir.

Gipoteza: maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasi o'ziga xos vazifalarga ega va ma'lum vositalar to'plami qo'llaniladi.

Tadqiqot maqsadlari: - maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasi xususiyatlarini nazariy o'rganishni amalga oshirish;

- mahalliy va xorijiy fanlarda aqliy tarbiya muammosini yoritib berish;

- maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasining mazmuni va vazifalarini aniqlash, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni aqliy tarbiyalashning vazifalari, vositalari va usullari;

- maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalash vositalarini tavsiflash;
- maktabgacha ta'lim muassasasi guruhida aqliy tarbiya vositalari va usullaridan foydalanishni ko'rib chiqish.

Aql - keng ma'noda sezish va idrok etishdan boshlanib tafakkur va hayotni o'z ichiga oladigan bilish Jarayonlari yig'indisidir.

Aqliy tarbiya — bu aqlni rivojiantirish maqsadida yoshlarga muntazam va maqsadga muvotlq pedagogik ta'sir ko'rsatish. U yosh avlodning insoniyat to'plagan bilimlar, malaka va ko'nikmalarda, qoidalarda o'z ifodasini topgan ijtimoiy-tarixiy tajribani egallashning rejali jarayoni sifatida ro'y beradi. Bu ta'sir kattalar tomonidan amalga oshiriladi va bolalarning aqliy rivojlanishini ta'minlovchi xilma-xil vositalar, metodlar, sharoitlar yaratishni o'z ichiga oladi. Odamning aqli, uning aqliy rivojlanishi, bilimlar hajmi, xususiyati va mazmunida namoyon bo'ladi. Ular aqliy faoliyatning jo'shqinligida, mustaqil ijodiy bilishga intilishda o'z ifodasini topadi. Aqliy faoliyat diqqatning bar doir ma'lum maqsadga qaratilgan bo'lishini talab etadi. Kishining aqli uning asosiy faoliyatida erishgan muvaffaqiyati xususiyati bilan belgilanadi. Aqliy tarbiyasi etuk, o'tkir zehni, zukko va zakovatli insonlarni xalqimiz donishmand kishilar deb ataydilar.

Donishmandlik - bu donolik. Donolik insonning eng buyuk va olijanob fazilatidir. Donolik shunday bir noyob ne'matdirki, u bar kimga bam nasib etavermaydi. SHuning uchun bo'lsa kerak, xalq donoligida «Aql toji oltindan, oltin har kimda ham bo'lmas»¹ - deyiladi. Insoniyat paydo bo'lgandan beri odamlar orasida etishib chiqqan barcha olimu fozillar, shoiru-yozuvchilarning barchasi mukammal ilm egallash orqali o'z davrining e'tiborli kishilari darajasiga ko'tarilganlar. Abu Raybon Beruniy, Abu Nasr Forobiy, Ibn Ali Ibn Sino, Mabmud Qosbg'ariy. Alisber Navoiy, Abdulla Avioniy va bosbqalar, g'arb olimlaridan YAn Amos Komenskiy, K.D.Usbinskiy, J.J.Russo va bosbqalar mukammal ilm egallasb osqali fanning barcha sohalarida buyuk kasbfiyotlar yaratganlar. , Tarixan ta'lim-tarbiya maxsus inson faoliyati sifatida sbakllanib borisb barobarida, ta'lim-tarbiya yakunida tarbiyalanuvcbining sifatlari, yani ta'limiy maqsadlar bam aniqianib bordi. Xitoyning Samarqanddagi eichisi Vey Tszining bisobotlarida: «Samarqand aholisi mohir savdogarlardir. O'g'il bola besh yoshga to'lar ekan, unga savod o'rgata boshiydidilar», - deb qayd qilingan. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi «Avesto»da bam ta'lim-tarbiya masalalariga katta ahamiyat berilgan. Unda «Tarbiya bayotning eng mubim tirtgagi. tayanchi bo'lib bisoblanishi lozim. Har bir yoshni shunday tarbiyalash lozimki, u awalo yaxshi o'qishni keyin esa yozishni o'rganishi bilan eng yuksak pog'onaga ko'tarilish siri deyilgan.

Farobiy ta'lim-tarbiyaga bag'ishlangan asarlarida inson takomilida ta'limtarbiyaning muhimligi, unda nimalarga e'tibor berisb zarurligi, ta'lim-tarbiya usul va uslublari haqida fikr yuritadi. «Fozil odamlar sbabri», «Baxt saodatga erishuv to'g'risida», «Aql ma'nolari to'g'risida», «Ilmlarning kelib cbiqisbi» kabi maorifiy asarlarida olimning ijtimoiy tarbiyaviy qarashlari o'z ifodasini topgan. Farobiy ta'limning asosiy vazifasi jamiyat talablariga javob bera oladigan va shu jamiyat uchun xizmat qiladigan etuk insonni etishtirishdan iborat deb biladi. Beruniyning bilimlarni egallasb yo'llari haqidagi fikriari bozirgi davr uchun ham dolzarbdir. O'quvchilarga bilim berishda ularni zeriktirmaslik; uzviylik, izchillik, yangi mavzularni qiziqarli, asosan ko'rgazmali bayon etisb va hokazolarga e'tibor berish kerakligini

uqtiradi. Olim bilim oluvchilarga qalbni yomon o'zi sezishi mumkin bo'lmagan holatlardan. behuda raqobatdan. shon-shuhratdan saqlanish zarurligini ayldi.

Beruniy inson kamolotida uch narsa muhimligini ta'kidlaydi. Bu irsiyat, muhit, tarbiyadir. Ibn Sino insonlarni kamolotga erishishning birinchi mezoni sanalgan bilim egallashga da'vat etadi. Bilimsiz kishilar johil bo'ladi, ular haqiqatni bila olmaydilar, ular etuk bo'lmagan kishilar deydi. Ibn Sino bilim olishda bolalarni maktabda o'qitish zarur deb biladi. U ta'limda quyidagi talablarga rioya etish zarurligini ta'kidlaydi: bolaga bilim berishda birdaniga kitobga band qilmaslik. ta'limda engildan og'iriga borish orqali bilim berish, olib boriladigan mashqiar bolaning yoshiga mos bo'lishi, o'qitishda jamoa bo'lib o'qitishga e'tibor berish, ta'lim berishda bolani qiziqishini va qobiliyatini hisobga olish, o'qitishni jismoniy mashqiar bilan birga olib borish.

Abu Ali Ibn Sino aqining rivojlanish bosqichlarini ishlab chiqqan. Mushoxada bilan idrok etishning birinchi bosqichi aqliy kategoriyalarini tushuntirishdir. Ikkinchi bosqich. Ikki xil fikrni idrok etish. Uchinchi bosqich. O'zlashtirilgan bilim, tikriarni idrok etish bilan erishiladi. SHunda u haqiqiy aql deyiladi. Olim aqlni 3 boskichga bo'lar ekan, birinchi bosqichda yodlay oladigan, lekin xali harflarni ham, yozishni ham bilmaydigan bolalarni nazarda tutgan. Ikkinchi bosqichda tayoqchalarni chiza boshlagan, qalamdan foydalanishni o'rginayotgan bolalarning aqli tasavvur kilinadi. Uchinchi bosqichda inson aql sh'akllarini va ularga muvoilq hissiy obrazlarni egallagan bo'ladi. Ibn Sino aql deganda insoning tug'ma iste'dodini, bilish jarayonida shakllanadigan fikriash qobiliyatini tushunadi. Aqliy ta'lim mazmunida uning muhim tarkibiy qismi ajralib turdi, bu maktabgacha yoshdagi bolalarda vizual-samarali va vizual-majoziy fikrlashni shakllantirish bilan tavsiflanadi. Hodisalarning ushbu bog'liqligini aks ettiruvchi bolalarning tasvirlari individual o'ziga xos bilimlarni aniq tizimga birlashtirish uchun ishlatiladi.

So'nggi yillarda maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalash va rivojlantirish bo'yicha ko'plab eksperimental va nazariy materiallar to'plangan. Biroq, bu muammo ham pedagogik, ham psixologik jihatdan yetarlicha rivojlanmaganligicha qolmoqda. Bolalarni atrofdagi dunyo bilan tanishtirish, jonli va jonsiz tabiat haqida g'oyalarni shakllantirish, bolalarning matematik tafakkurini rivojlantirish bo'yicha ko'plab pedagogik tadqiqotlar mavjud. Biroq, bu ishlar, qoida tariqasida, faqat ma'lum muayyan masalalarga ta'sir qiladi. Hatto maktabgacha pedagogika sohasidagi etakchi sovet olimlarining (E.I.Tixeeva, A.P.Usova, A.M.Leushin) asarlarida bolalar bog'chasida aqliy tarbiya masalalari boshqa muammolarni taqdim etish jarayonida ko'rib chiqiladi: nutqni rivojlantirish, darslarni tashkil etish va boshqalar. d. P.Ya.ning asarlarida ushbu muammoni hal qilishning qiziqarli yondashuvlari mavjud. Galperin, V.V. Davydova, N.I. Nepomniachtchi. Ushbu tadqiqotlarning yo'nalishlaridan biri bolalarni operatsiyadan oldingi fikrlash darajasidan aniq operatsiyalarning yuqori darajasiga o'tkazishdir. Bu, albatta, katta maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishining eng muhim vazifasidir. Ammo bolaning aqliy rivojlanishida operatorgacha bo'lgan fikrlash imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish vazifasi ham muhimroqdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalash vositalari sezilarli darajada kengayib bormoqda. O'qituvchi bolalarning turli o'yinlarini tashkil qiladi, kuzatishlar olib boradi, sinfdan

sanash, rasm chizish, modellashtirish, nutqni o'rgatadi. Maishiy faoliyat jarayonida kattalar bolalarni turli xil narsalardan foydalanishga, ishlashga o'rgatadi. Ota-onalar va o'qituvchilar doimiy ravishda bolaning oldiga amaliy, o'yin va kognitiv vazifalarni qo'yadilar, ularni hal qilish bilim va ko'nikmalarni, kognitiv jarayonlar va qobiliyatlarni shakllantirishga, turli xil faoliyat turlarini, kognitiv faoliyat motivlarini rivojlantirishga, yanada takomillashtirishga olib keladi. nutq va boshqalar.

Bolaning aqliy rivojlanishining asosi uning faol faoliyatidir. Lekin bu faoliyatning o'zi ta'lim va tarbiya ta'sirida shakllanadi, shakllanadi. Shunday qilib, kattalar, pedagoglar oldida ikkita vazifa turibdi: aqliy tarbiyani amalga oshirishda, ularning sa'y-harakatlarini ma'lum yoshdagi bolalarda mavjud bo'lgan turli xil faoliyat turlarini shakllantirishga yo'naltirish va ulardan bolani aqliy tarbiyalash maqsadida foydalanish. Erta yoshdayoq muloqot va o'yin ob'ektiv faoliyat asosida shakllanadi va mehnatning boshlanishi paydo bo'ladi. Ularning keyingi rivojlanishi maktabgacha yoshdagi bolalikda sodir bo'ladi .

ADABIYOTLAR RO'YXATLAR RO'YXATI:

1. Andreev V.I. Pedagogika: Proc. ijodiy o'z-o'zini rivojlantirish kursi / V.I. Andreev - 2-nashr. - Qozon: "Innovatsion texnologiyalar markazi", 2010 - 608 b.
2. Anikeeva N.P. O'yin ta'limi. M.: Eksmo, 2008. - 322 b.
3. Belkin A.S. Yosh pedagogikasining asoslari: Prok. talabalar uchun nafaqa. yuqoriroq ped. darslik bosh / A.S. Belkin - M.: Akademiya, 2008. - 192 p.
4. Blonskiy P.P. Xotira va fikrlash: Kitobda. sevimli. aqldan ozgan. ishlab chiqarish. - M.: Oliy maktab, 2011. - 404 b.
5. Bojovich L.I. Tanlangan psixologik ishlar / Ed. DI. Feldshteyn. M.: MPSI, 2014. - 710 b.
6. Bojovich L.I. Shaxs va uning bolalik davrida shakllanishi. M.: Vlados, 2009. - 512 p.
7. Bondarenko A.K., Matusik A.I. Bolalarni o'yinda tarbiyalash. M.: Akademiya, 2009. - 256 b.